

ارزیابی ارتباط موقعیت اجتماعی- اقتصادی خانواده با عملکرد تحصیلی دانش آموزان

معصومه راه پیما سروسستانی

کارشناسی ارشد فیزیک دریا ، دانشگاه علوم تحقیقات تهران

masoumeihsarvestani@gmail.com

۰۹۱۷۸۵۳۲۲۴۰

چکیده:

پیشرفت تحصیلی دانش آموزان یکی از شاخص های مهم در ارزشیابی آموزش و پرورش و از جمله موضوعات مهم و مورد توجه در موقعیت های تعلیم و تربیتی است که از عوامل مختلف شخصی و موقعیتی اثر می پذیرد . عوامل اجتماعی و اقتصادی از جمله مهمترین این عوامل هستند. این تحقیق با هدف ارزیابی ارتباط موقعیت اجتماعی- اقتصادی خانواده با عملکرد تحصیلی دانش آموزان و به روش توصیفی - تحلیلی انجام گرفته است . یافته های تحقیق نشان می دهد وضعیت اجتماعی و اقتصادی نقش موثری بر عملکرد تحصیلی دانش آموزان دارد . والدین دانش آموزانی که دارای والدین با وضعیت اجتماعی-اقتصادی بهتری هستند، بیشتر در امور تحصیلی فرزندان خود درگیر می شوند و این نیز به نوبه خود منجر به عملکرد بهتر فرزندان آنها می شود.

واژگان کلیدی: خانواده ، دانش آموزان ، عملکرد تحصیلی ، وضعیت اجتماعی ، وضعیت اقتصادی .

۱- مقدمه :

نقش شگفت انگیز تعلیم و تربیت در زندگی انسان بر هیچ خردمندی پوشیده نیست. تعلیم و تربیت یکی از عناوینی است که در جامعه امروز نقش اساسی دارد و اهمیت و توجه به آن ناشی از ارزشهای فردی و اجتماعی آن در تکوین نظام و جوامع بشری است. جوامع بشری سعی در آن دارد تا با مطالعه و تحقیق یافته‌های خود در قالب راه حل‌های مناسب و مطلوب ارائه دهند و در جهت پیشبرد و اهداف عالی و غائی بشر گامی بردارند و عوامل و متغیرهای گوناگونی را که در جریان تعلیم و تربیت وجود دارد بشناسد. (رضایی و سیف، ۱۳۹۰) رشد و موفقیت دانش آموزان و جایگاه آنان در جامعه همواره مورد توجه نظام آموزش و پرورش بوده و این سازمان در تلاش است تا دانش آموزان در همه ابعاد و زمینه‌ها و همچنین کسب مهارت‌ها و انواع توانمندی‌ها به پیشرفت و تعالی برسند. (باقرزاده، ۱۳۸۵)

متغیر پیشرفت تحصیلی چند بعدی است و از عوامل متعدد و بیشمار تأثیر می‌پذیرد و گسترش پژوهش‌ها و یافته‌های حاصل از آن‌ها در سطح آموزش و پرورش، هرگونه تفکر مبتنی بر ساده انگاری برای تبیین پیشرفت تحصیلی را نفی می‌کند. عملکرد تحصیلی فرآیندی است که ناظر به چگونگی فعالیت‌های آموزشی و درسی دانش آموز در محیط‌های آموزشی از جمله انجام تکالیف درسی، پاسخ‌های کتبی و شفاهی به آزمون‌های کلاسی، حضور پیوسته در کلاس درس، رعایت نظم در کلاس، مشارکت در فعالیت‌های گروهی و انفرادی، برنامه ریزی درسی و تحصیلی و پیشرفت تحصیلی است.

عوامل اقتصادی، فرهنگی، نوع مدرسه، محل تحصیل دانش آموز، پایگاه اجتماعی و اقتصادی، نحوه تعامل والدین و فرزندان، چگونگی ارتباط معلم و دانش آموزان و از جمله عوامل مؤثر بر عملکرد تحصیلی و کانون توجه پژوهشگران جامعه‌شناسی و روانشناسی بوده است. (زارع و شفیع، ۱۳۹۰) در این راستا از جمله مهمترین عوامل خانوادگی مؤثر بر پیشرفت تحصیلی، وضعیت اقتصادی و اجتماعی خانواده است. با توجه به اینکه دانش آموزان در قرن ۲۱ زندگی و کار خواهند کرد، قرن‌ها که سیطره کامپیوتر و رسانه‌های گروهی عالمگیر و اقتصاد جهانی خواهد بود، لذا برای این مشاغل افراد باید ایده‌های تازه را جذب، طرح‌های نو را درک و مسائل غیر سنتی را حل کنند. وضعیت اقتصادی کلید مناسبی برای آمادگی جهت این شغل هاست. و از طرفی بی‌توجهی به وضعیت اقتصادی و در نتیجه افت تحصیلی در دانش آموزان به خصوص، نابسامانی‌های روحی و روانی دانش آموزان و در نهایت نابسامانی‌های اجتماعی را پدید می‌آورد. از این رو با شناخت عوامل مؤثر در پیشرفت تحصیلی، از امکانات و تجهیزات در جهت پرورش نیروی انسانی، استفاده بهینه به عمل می‌آید و با کمترین زیان اقتصادی-اجتماعی، نیروی مورد نیاز جامعه پرورش می‌یابد. (خدمتیار و عامری، ۱۳۹۸)

سنجری فر (۱۴۰۰) در پژوهشی به بررسی رابطه وضعیت اقتصادی و کسب و کار والدین با ترک تحصیل فرزندان پرداخته و نتیجه گرفت ارتباط مستقیم و معنی داری بین وضعیت اقتصادی و کسب و کار والدین و ترک تحصیل فرزندان به دست آمد.

محمودی و همکاران (۱۳۹۹) در تحقیق خود به بررسی نقش وضعیت اجتماعی-اقتصادی خانواده و مهارتهای اجتماعی دبیران بر پیشرفت تحصیلی با میانجیگری درگیرهای تحصیلی پرداخته و نتیجه گیری کردند وضعیت اقتصادی - اجتماعی خانواده و مهارت‌های اجتماعی معلمان بر پیشرفت تحصیلی با میانجیگری درگیری تحصیلی دانش آموزان اثر معنی دار دارد.

یافته‌های پژوهش نوبخت و همکاران (۱۳۹۸) در بررسی تأثیر عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خانواده بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان ابتدایی مشکین شهر نشان داد عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خانواده در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان ابتدایی مؤثر می‌باشد و شاخص‌های وضعیت اقتصادی، قیمت وسیله نقلیه شخصی خانواده، محل سکونت خانواده و میزان مسافرت برون شهری

خانواده، سطح تحصیلات پدر، تعداد خواهر و برادر و میزان مطالعه والدین در منزل می‌تواند در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان ابتدایی تأثیر معناداری داشته باشد.

نتایج پژوهش خدمتیار و عامری (۱۳۹۸) در بررسی تأثیر سطح اقتصادی خانواده بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان نشان داد بین وضعیت اقتصادی با وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان ارتباط معنی‌داری وجود دارد یعنی تعداد زیادی از دانش‌آموزانی که مشکل مالی یا نمونه‌هایی مشابه را داشتند در برخی دروس نسبت به همپایان خود ضعف داشتند اطلاعات جمع‌آوری شده توصیف و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که یکی از مهم‌ترین عامل افت تحصیلی دانش‌آموزان وضعیت مالی و اقتصادی والدین می‌باشد اما این فقط تنها دلیل نمی‌باشد.

نقش و همکاران (۱۳۹۶) در تحقیقی به بررسی وضعیت اجتماعی-اقتصادی و عملکرد دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری پرداختند. نتایج نشان داد که وضعیت اجتماعی اقتصادی دارای اثر مستقیم معنادار بر عملکرد دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری است و اثر درگیری والدین بر عملکرد نیز معنادار بوده است. همچنین وضعیت اجتماعی اقتصادی به واسطه درگیری والدین بر عملکرد دانش‌آموزان تأثیر معنادار دارد.

امیری دهکردی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهش خود به بررسی رابطه‌ی وضعیت اقتصادی-اجتماعی با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دبیرستان شهرکرد پرداختند. این مطالعه نشان می‌دهد که جنسیت بر پیشرفت دانش‌آموزان در دبیرستان تأثیری نداشته است. همچنین نتایج این مطالعه تفاوت بین گروه‌های وضعیت اجتماعی و اقتصادی پایین و بالا را نشان می‌دهد. مشخص شده است که پیشرفت تحصیلی تحت تأثیر وضعیت اجتماعی-اقتصادی قرار دارد و افرادی که وضعیت اجتماعی-اقتصادی بالایی دارند عملکرد بهتری را از خود نشان می‌دهند.

جمالی (۱۳۸۹) در بررسی تأثیر موقعیت اقتصادی و اجتماعی بر عملکرد تحصیلی داوطلبان ورود به آموزش عالی ایران نشان داد هر یک از متغیرهای تشکیل‌دهنده موقعیت‌های اقتصادی و اجتماعی، با تأثیر متفاوت، در افزایش نمره کل داوطلبان (عملکرد تحصیلی مدرسه) در گروه‌های آزمایشی مختلف موثر هستند و تفاوت معنی‌داری بین نمره کل داوطلبان زن و مرد در گروه‌های آزمایشی علوم تجربی و علوم انسانی مشاهده می‌شود؛ اما در گروه آزمایشی علوم ریاضی و فنی، این تفاوت معنی‌دار نیست و خانواده‌های دارای موقعیت‌های اقتصادی و اجتماعی بهتر، فرزندان خود را به سمت رشته‌های گروه آزمایشی علوم ریاضی و فنی و سپس علوم تجربی سوق می‌دهند. افزایش سطح هریک از متغیرهای تشکیل‌دهنده این موقعیت‌ها اثر بیشتری بر داوطلبان گروه آزمایشی علوم ریاضی و فنی و سپس علوم تجربی و در نهایت گروه آزمایشی علوم انسانی دارد.

۲- روش شناسی :

پژوهش حاضر با هدف ارزیابی ارتباط موقعیت اجتماعی-اقتصادی خانواده با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان به شیوه توصیفی و از نوع کتابخانه‌ای انجام شده است و با توجه به روش پژوهش، جامعه آماری پژوهش شامل کلیه اسناد، مدارک و منابع مرتبط با موضوع مورد بررسی از قبیل کتب، مقالات و پایان‌نامه‌ها می‌باشد.

۳- بحث درباره یافته‌ها

بدون شک در دنیای پیشرفته امروزی یکی از علایم موفقیت فرد، پیشرفت تحصیلی می باشد که بدون آن توسعه و ترقی هیچ کشوری امکان پذیر نخواهد بود. ترقی هر کشوری رابطه مستقیم با پیشرفت علوم و دانش و تکنولوژی آن کشور دارد و پیشرفت علمی نیز حاصل نمی شود مگر اینکه افراد خلاق تربیت شده باشند، پیشرفت تحصیلی ضمن اینکه در توسعه و آبادانی کشور مؤثر است در سطوح عالی منجر به یافتن شغل و موقعیت مناسب و در نتیجه درآمد کافی می شود.

دستیابی به بهره وری و بهبود کیفیت نظام آموزشی را می توان اثر گذار ترین عامل در توسعه کشور ها دانست. تجارب کشورهای پیشرفته ای چون ژاپن در زمینه توسعه همه جانبه نیز حکایت از سرمایه گذاری بر روی منابع آموزشی و انسانی دارد. در راستای دستیابی به این اهداف بهبود کیفیت موقعیت تحصیلی از جمله اهداف اساسی برنامه های آموزشی است. در حالی که امروزه افت تحصیلی یکی از نگرانی های خانواده ها و دست اندرکاران تعلیم و تربیت است. از جمله موضوعات مورد علاقه صاحب نظران علوم تربیتی یافتن شرایط و امکانات لازم و مؤثر در جهت تحصیلی موفق و پیشرفت تحصیلی است. اما عدم موفقیت در تحصیل زمینه ساز مشکلات فردی و اجتماعی و انحراف از دستیابی به اهداف سیستم آموزش است. محققین عوامل مختلفی را در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دخیل دانسته اند. اما با توجه به تفاوت های فرهنگی و تغییرات سریع عوامل در طول زمان نمی توان به عنوان یک قانون عمومی و کلی، علل خاصی را برای جوامع مطرح نمود. زیرا قوانین بافت فرهنگی و نسبت جامعه، نگرش مردم به تحصیلات، سطح درآمد والدین و غیره، همه از عواملی هستند که به طور اخص در یک جامعه بر شکست یا موفقیت تحصیلی تأثیر می گذارند.

به طور کلی عواملی که بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تأثیر دارند را می توان به سه دسته تقسیم کرد:

الف. عوامل فیزیولوژیکی:

این عوامل شامل متغیرهای بدنی و فیزیکی یاد گیرنده از جمله سوء تغذیه و سلامت جسمانی می شود.

ب. عوامل روانشناختی:

این عوامل شامل متغیرهای روانشناختی از جمله هوش، استعداد، خلاقیت خودپنداره، عزت نفس، نگرش نسبت به مسایل آموزشی، انگیزه پیشرفت، مکان کنترل و ویژگی های شخصی دیگر می شود.

پ. عوامل محیطی:

این عوامل در برگرفته متغیرهای بیرونی شامل پایگاه اقتصادی و اجتماعی (درآمد، تحصیلات، محل زندگی) متغیرهای مربوط به خانواده (تعداد افراد خانوار، سبک فرزند پروری والدین، ارزشهای فرهنگی خانواده) و متغیرهای مربوط به محیط مدرسه (شرایط مدرسه، مدیریت مدرسه، نگرش ویژگی های معلمان، فرهنگ و جو سازمانی مدرسه) می شود

۳- ۱. نقش وضعیت اقتصادی خانواده در عملکرد تحصیلی

خانواده به عنوان نخستین نهاد اجتماعی مهم ترین نهاد برای رشد و پرورش محسوب می شود. رفتار هر عضو خانواده بر رفتار دیگر اعضا تأثیر دارد و سیستم خانواده یک سیستم پویا است و دائماً با رویدادهای تازه، تغییرات رشدی اعضای خانواده و تغییرات اجتماعی سازگار

می شود . اما علی رغم این تغییرات می توان ویژگی های باثباتی را در عملکرد خانواده ها یافت که نحوه رفتار والدین با فرزندان و ارتباط خواهران و برادران را تعیین می کند . بخشایی (۱۳۸۸) یکی از جنبه های کارآمدی خانواده در عملکرد تحصیلی فرزندان پدیدار می شود . موفقیت یا شکست در اعمال تحصیلی می تواند ناشی از کارکردهای سالم یا ناسالم خانواده باشد هرچند که این مفهوم (موفقیت یا شکست تحصیلی) چندعاملی است و عواملی مانند عوامل فردی ، درون سازمانی و برون سازمانی در آن دخیل است . (تمنایی فر ، نیازی ، امینی ، ۱۳۸۶)

ارتباط مناسب والدین و فرزندان ، همدردی در مورد مشکلات ، تبادل نظر در مورد مسائل تحصیلی و اجتماعی و کنترل و نظارت بر وضعیت آنها منجر به ایجاد احساس خودکارآمدی و منجر به انگیزه بیشتر برای کسب موفقیت های بعدی در تحصیل میگردد که به طور مستقیم یا غیرمستقیم یک منبع مهم پرورش دهنده سازگاری مناسب تحصیلی و اجتماعی شناخته شده است . نتایج برخی از پژوهش ها نشان میدهد که دو بعد حمایت خانواده ، پیوستگی خانواده و درگیری والدین در فعالیتهای تحصیلی در پیشرفت و سازگاری دانش آموزان مؤثر است . دانش آموزانی که والدینشان را در علایق و نگرانیهای مربوط به مسائل تحصیلی شریک میدانند از لحاظ تحصیلی عملکرد بهتری نسبت به سایرین داشته اند و رفتارهای مداخله ای والدین به طور معناداری بر پیشرفت تحصیلی و اجتماعی فرزندان اثر دارد .

سطح در آمد خانواده نوع شغل پدر . میزان تحصیلات مادر عواملی را تشکیل می دهند که در تعیین سطح درآمد فرزندان تاثیر می گذارد . به هر صورتی که متغیرهای فوق را اندازه گیری کنیم ، به نظر می رسد که موقعیت اجتماعی - اقتصادی خانواده اثر زیادی در درآمدهای آتی فرزندان داشته باشد . از طرق گوناگون درآمد فرزندان تحت نفوذ موقعیت اجتماعی - اقتصادی خانواده قرار می گیرند . ترک تحصیل دانش آموزان با وضعیت اقتصادی جامعه و خانواده در ارتباط میباشد . عواملی چون پایین بودن در آمد مسکن نامناسب عدم سرپرستی و حضور پدر و مادر در خانواده ، کثرت فرزندان و طبقه پایین شغلی والدین بر ترک تحصیل فرزندان تأثیر دارد . پس مسلم است که کیفیت آموزش و تربیت در رشد جسمانی و قوای دفاعی دانش آموز در خانواده هایی با سطح پایین اقتصادی و فرهنگی جامعه و خانواده اثرات مستقیمی بر عدم پیشرفت فرزندان به جای میگذارد . (خدمتیان و عامری ، ۱۳۹۸)

به طور کلی محرومیت های محیطی و کمبود محرک های رشد ذهنی و اجتماعی از عوامل مهم دریافت تحصیلی کودکان و نوجوانان است . » درصد قابل توجهی از دانش آموزانی که به طور جدی دچار افت تحصیلی شده اند کودکانی هستند که متعلق به خانواده هایی از تبار اقتصادی ، اجتماعی فوق العاده پائینی هستند که قواما با فقر اقتصادی و فرهنگی مواجه و از انگیزه تحصیلی بسیار پائین برخوردارند » (افروز ، ۱۳۸۱) دانش آموزانی هستند که از نظر بهره هوشی و جسمانی هیچگونه ناراحتی و عقب ماندگی ندارند اما بر اثر فقر خانوادگی و تحمل گرسنگی و کمبودها و نداشتن وسایل تحصیل نمی توانند به طور مرتب در مدرسه حضور یابند و در سهای خود را فراگیرند و در نتیجه دچار ناکامی و عقب ماندگی میشوند . وضعیت اقتصادی تعیین کننده ی محل سکونت است و اگر دانش آموزان به دلیل فقر مالی نتوانند محل مناسبی داشته باشند برای انجام تکالیف و مطالعه ی دروس با مشکل روبرو خواهند بود . محل سکونت همچنین تعیین کننده نوع مدرسه ای است که کودک در آن درس میخواند . وقتی محل سکونت دانش آموز در یک محل فقیر باشد از نظر امکانات آموزشی و معلمان با کمبودهایی روبرو میشوند که مستقیماً بر پیشرفت تحصیلی او اثر میگذارد .

مشکلات والدین در راه کوشش و تلاش برای معاش و گرفتاریهای بیشمار آنها در این رابطه معمولاً والدین را از اوضاع و احوال فرزندان خود غافل مینماید و در حقیقت رابطه صحیحی را لازمه یک زندگی سالم است را مختل میسازد و اثرات این نوع زندگی در ظرف چند سال به اعماق نحیف افراد نفوذ میکند و موجب تخریب نیروهای بالقوه آنان میگردد . وقتی فقر در خانواده ای باشد امکان بروز مشکلاتی در رفتار جوانان من جمله دانش آموزان وجود خواهد داشت .

کودکانی که متعلق به خانواده‌هایی با پایگاه اقتصادی و اجتماعی فوق العاده پائین بوده و تواما با فقر اقتصادی و فرهنگی مواجه اند از پیشرفت تحصیلی بسیار پائین برخوردارند. ازسویی دیگر درکنار فقر فرهنگی و محرومیت‌های محیطی، شرایط اقتصادی- اجتماعی حاکم بر جامعه نیز در چگونگی تبلور انگیزه های رشد پیشرفت یا افت تحصیلی دانش آموزان نقش به سزائی دارد. وضعیت اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی خانواده درنظام ارزشها به ویژه در روش تربیت فرزندان تاثیر دارد. در بعضی از خانواده ها پیشرفت کودکان در امر تحصیل به عنوان یکی از ارزشهای مهم تلقی میشود. اینگونه خانواده ها برای پیشرفت فرزندان خود اهمیت زیادی قائل هستند. آنان اغلب با مدرسه و معلم و فرزندان خود در ارتباطند ولی اعضای طبقه کارگر ارزش پائین تری برای آموزش و پرورش قائل هستند. همچنین آنان تاکید کمتری بر آموزش رسمی دارند و آن را وسیله ای برای پیشرفت تحصیلی قلمداد نمی کنند والدین طبقه پائین به هیچ وجه نسبت به معلم و تربیت توجهی ندارند و به امر حضور در جلسات انجمن خانه و مدرسه چندان علاقه ابراز نمی دارند و به هیچ وجه به پیشرفت تحصیلی فرزندان خود رغبت نشان نمی دهند و حتی طفره رفتن از مدرسه را تشویق میکنند و تحصیل کردن را ناچیزی می شمارند. در نتیجه بسیاری از نوجوانان طبقه پائین خواهان این هستند که هرچه زودتر مدرسه را ترک کنند و برای خود شغلی دست و پا کنند پولی به دست آورند. (رجایی، ۱۳۹۲)

۳-۱-۱. مولفه های موثر در فقر خانواده

فقر یک وضعیت اجتماعی است که با فقدان منابع لازم برای بقای اولیه یا دستیابی به سطح معینی از استانداردهای زندگی برای مکانی که فرد در آن زندگی می کند تعریف می شود. سطح درآمدی که فقر را تعیین می کند از مکانی به مکان دیگر متغیر است، بنابراین دانشمندان علوم اجتماعی عموماً بر این باورند که این پدیده به واسطه‌ی شرایطی مانند عدم دسترسی به غذا، پوشاک و سرپناه تعریف می شود. افراد فقیر معمولاً گرسنگی یا گرسنگی مداوم، عدم آموزش و مراقبت‌های بهداشتی ناکافی را تجربه می کنند و معمولاً با جریان اصلی جامعه بیگانه هستند. فقر پیامد توزیع نابرابر منابع مادی و ثروت در مقیاس جهانی و در درون کشورهاست. جامعه شناسان این پدیده را همچنین جزو اثرات استثمارگرانه‌ی نظام سرمایه‌داری جهانی نیز می دانند. متداول ترین تعریف موجود از مفهوم فقر بر مشکلات اقتصادی تمرکز دارد. این تعریف، فقر را با مقدار پولی که یک فرد به دست می آورد، اندازه گیری می کند و نرخ فقر را برای جوامع و کشورهای مختلف بر اساس نابرابری سطح درآمد و خطوط فقر ترسیم شده در نظام اقتصادی آن کشور، تعیین می کند.

بی بضاعتی و فقر مالی در بسیاری از خانواده‌ها حتی باعث ترک تحصیل کودکان و نوجوانان و وارد شدن زودتر از موعد آنها به بازار کار می شود. منظور از ترک تحصیل، دانش آموزانی هستند که زودتر از اتمام تحصیل، مدرسه را ترک می کنند و یا به عبارتی قبل از اتمام یک دوره قادر به ادامه تحصیل نیستند و به ناچار مدرسه را ترک می کنند. همچنین ترک تحصیل منجر به افزایش بی سوادی در جامعه می گردد. متغیرهای موثر بر فقر در خانواده را می توان به شرح زیر بیان کرد:

۳-۱-۱-۱. تعداد اعضای خانواده

مبتنی بر مبانی نظری، یکی از عوامل موثر بر فقر بعد خانوار یا تعداد اعضای خانوار است. تئوری‌های اقتصادی بیان می کنند با افزایش تعداد اعضای خانوار، سرانه درآمدی خانوار و مطلوبیت سرانه اعضای خانوار از امکانات در دسترس کاهش یافته و در نتیجه فقر شدید و همچنین فقر چندبعدی افزایش می یابد.

۳-۱-۱. تحصيلات سرپرست و همسر سرپرست خانواده

براساس نظریه سرمایه انسانی، منابع خانوار تابعی از سرمایه‌گذاری انسانی آن است و مهم‌ترین شاخصی که می‌توانیم برای بررسی سرمایه انسانی در چارچوب اطلاعات موجود مدنظر قرار دهیم، وضعیت سواد سرپرست خانوار است. در فرهنگ ایرانی، سرپرست خانوار نه تنها به‌عنوان کسی که درآمد کسب می‌کند، بلکه به‌عنوان کسی که بیشترین سهم را در تصمیم‌گیری چگونگی هزینه‌کرد و اختصاص درآمد دارد، نقش مهمی در مخارج خانوار دارد. بنابراین سرپرست خانواری که بی‌سواد است و نمی‌تواند بخواند و بنویسد و محاسبه کند، تاثیر بسزایی بر رفاه خانوار دارد. در این مطالعه مطابق نظریه سرمایه انسانی، افزایش سال‌های تحصيل سرپرست خانوار اثر منفی و معنادار بر فقر چند بعدی دارد.

به عبارت دیگر، افزایش سطح آموزش سرپرست خانوار موجب تصمیم‌گیری بهتر در افزایش مطلوبیت و بهره‌برداری از امکانات خانوار خواهد شد و همچنین سطح تحصيل همسر سرپرست خانوار نیز اثر منفی و معناداری بر فقر چندبعدی دارد. افزایش سطح تحصيل همسر سرپرست خانوار علاوه بر امکان فعالیت بیشتر اقتصادی خانوار به‌دلیل افزایش سرمایه انسانی و ارتقای سطح دانش در خانوار و همچنین کمک به تصمیم‌گیری‌های اقتصادی در انتخاب بهینه کالاهای مصرفی و کسب بیشترین مطلوبیت موجب کاهش فقر چندبعدی خانوار می‌شود.

۳-۱-۲. جنس سرپرست خانواده

یکی دیگر از عوامل فردی که بر فقر چندبعدی تاثیرگذار است، جنس سرپرست خانوار است. در بسیاری از خانوارها به دلایل مختلف از جمله بیماری یا فوت مرد سرپرست، اعتیاد، ترک یا طلاق، زن سرپرستی خانواده را به عهده دارد. انتظار این است در خانواده‌هایی که زن سرپرستی را به عهده دارد به دلایل مشکلات اقتصادی و عدم توانایی اقتصادی زنان در اداره خانواده، فقر در این خانوارها افزایش یابد.

۳-۱-۳. درآمد سرانه به قیمت ثابت

بخش دیگری از این گزارش، به آنالیز متغیرهای کلان اقتصادی می‌پردازد. در بین متغیرهای سطح کلان، تولید ناخالص سرانه یک رابطه مثبت و معنادار با فقر چندبعدی دارد. تولید ناخالص سرانه داخلی، معیار سطح توسعه اقتصادی در یک منطقه است و در بررسی اثر قطره چکانی که معتقد است توسعه اقتصادی موجب کاهش فقر می‌شود، به کار می‌آید.

۳-۱-۴. نرخ تورم

نرخ تورم و رشد قیمت کالاها و خدمات مصرفی موجب کاهش قدرت خرید و بالطبع افزایش فقر می‌شود. نتایج نشان می‌دهد این متغیر نیز مانند بیکاری با یک دوره وقفه تاثیر مثبت و معنادار بر فقر چندبعدی دارد. به عبارت دیگر، افزایش سطح عمومی قیمت‌ها با یک دوره وقفه اثر مثبت و معنادار بر فقر چندبعدی دارد. در بین متغیرهای سطح کلان، بیشترین تاثیر بر شاخص فقر چندبعدی مربوط به این متغیر است.

۳- ۲. عوامل اجتماعی موثر در عملکرد تحصیلی

از جمله عوامل اجتماعی و فرهنگی می‌توان به رویکردهای سنتی در برخی مناطق و در مناسبات قومی عشیره‌ای اشاره کرد که موجب ترک تحصیل کودکان به خصوص دختران می‌شود. نگاه پدرسالارانه و عدم برابری حقوق زن و مرد یکی از عوامل موثر بر ترک تحصیل دختران و خانه‌نشینی آنان است. ازدواج زودهنگام در مناطق روستایی باعث شده که در این مناطق دختران بیشتری نسبت به شهرهای بزرگ از تحصیل محروم شوند. با بررسی دقیق‌تر می‌توان ادعا کرد این دسته از عوامل از عامل اقتصادی متأثر است. به عنوان نمونه، ترک تحصیل پسران در روستا را برخی به عوامل صرف اجتماعی و فرهنگی تقلیل می‌دهند در حالی که از گذشته پسران به عنوان نیروی کار یکی از عوامل موثر بر اقتصاد خانواده روستایی است. حتی می‌توان به مسئله ازدواج زودهنگام دختران در راستای کاهش هزینه خانوار در بین خانواده‌های فقیر اشاره کرد.

همچنین وجود شکاف بین مرکز و پیرامون از منظر اقتصادی و میزان توسعه باعث شده که در مناطق حاشیه‌ای و محروم کشور میزان ترک تحصیل بالا رود. شکاف بین شهر و روستا در برخورداری از امکانات و تنوع آموزشی یکی از عوامل موثر بر ترک تحصیل در مناطق روستایی است. فقدان مدرسه برای تمام پایه‌ها و در همه دوره‌ها، بد مسیر و صعب‌العبور بودن مسیر برخی روستاها بر ترک تحصیل کودکان تاثیر مستقیم دارد.

۴- نتیجه گیری

یکی از اصلی ترین اهداف نظام های آموزشی ، بهبود عملکرد تحصیلی دانش آموزان است . اهمیت پیشرفت تحصیلی از آن جهت است که بکارگیری افراد سالم از نظر روانی ، و کسانی که تحصیلات خود را در سیستم آموزشی با موفقیت گذرانده اند ، موجب پیشرفت فرد ، خانواده و یک جامعه خواهند شد . پیشرفت تحصیلی دانش آموزان با وضعیت اقتصادی و اجتماعی جامعه و خانواده درارتباط می باشد . عواملی چون پائین بودن درآمد ، مسکن نامناسب ، عدم سرپرستی و حضور پدر و مادر در خانواده و کثرت فرزندان بر ترک تحصیل فرزندان تاثیر دارد . مشکلات والدین درراه کوشش وتلاش برای معاش وگرفتاریهای بی شمار آنها دراین رابطه معمولا والدین را ازاوضاع واحوال فرزندان خود غافل می نماید ودرحقیقت رابطه صحیحی را که لازمه ی یک زندگی سالم است را مختل میسازد واثرات این نوع زندگی درظرف چند سال موجب تخریب نیروهای بالقوه آنان میگردد. تحقیقات متعددی نشان میدهد که پیشرفت تحصیلی دانش آموزانی که والدین آنها افرادی آگاه و با مالی اقتصادی خانواده ها بوده اند موفقیت شغلی و کسبی آنان بیشتر بوده است، محیط خانواده در پیشرفت تحصیلی نقش مهمی دارد . دانش‌آموزی که والدین خود را مشغول مطالعه میبیند خودش نیز تشویق به درس خواندن میشود و آنها را به عنوان بهترین الگوی همانند سازی تحصیلی انتخاب میکند .بنابراین کمک و راهنمایی فرزندان توسط والدین امری است ضروری و نمیتوان کار آموزش را تنها به مدرسه محول ساخت و از نقش خانواده در این زمینه غافل شد.

منابع

افروز، غلامعلی . (۱۳۸۱) . چکیده ای از: روانشناسی تربیتی کاربردی ، تهران : انتشارات انجمن اولیاء ومربیان
امیری دهکردی ، محسن ، شریفی ، طلیه ، قاسمی پیربلوطی ، محمد . (۱۳۹۶) . بررسی رابطه ی وضعیت اقتصادی - اجتماعی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دبیرستان شهرکرد ، نشریه مطالعات علوم اسلامی انسانی ، دوره ۳، شماره ۱۰

باقرزاده، غفار . (۱۳۸۵) . رابطه سبکهای یادگیری با انگیزه پیشرفت و عملکرد تحصیلی هنرجویان پسر سال سوم هنرستانهای کار و دانش ناحیه ۱ شهری

بخشائی، نورمحمد . (۱۳۸۸) . نقش خانواده در تربیت فرزندان. فصلنامه تربیت و خانواده. سال دهم، شماره ۴۰، ۶۱ - ۵۸

تمنای فر، محمدرضا؛ نیازی، محسن؛ امینی، محمد . (۱۳۸۶) . بررسی مقایسه ای عوامل موثر بر افت تحصیلی دانشجویان مشروط وممتاز. دو ماهنامه علمی پژوهشی دانشور رفتار. دانشگاه شاهد. ۱۴ (۲۴)، ۵۲ - ۳۹

جمالی، احسان . (۱۳۸۹) . تاثیر موقعیت اقتصادی و اجتماعی بر عملکرد تحصیلی داوطلبان ورود به آموزش عالی ایران. آموزش عالی ایران، ۳ (۲) (پیاپی ۱۰)، ۲۵-۵۴.

خدمتیان، محمدامین و عامری، محمد . (۱۳۹۸) . تاثیر سطح اقتصادی خانواده بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان، پنجمین همایش ملی تازه های روانشناسی مثبت نگر، بندرعباس

رضایی، اکبر. سیف، علی اکبر. (۱۳۹۰). نقش باورهای انگیزشی، راهبردهای یادگیری و جنسیت در عملکرد تحصیلی، فصلنامه تعلیم و تربیت، دوره ۲۱، شماره ۴

رجایی، جمیله . (۱۳۹۲) . تاثیر وضعیت اقتصادی خانواده بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دختر مقطع دبیرستان شهر یزد، <http://www.nedaysobh.blogfa.com/post/68>

زارع، بیژن؛ شفیعی، فرزانه . (۱۳۹۰) . بررسی نقش سرمایه های فرهنگی و اقتصادی خانواده و نوع مدرسه در عملکرد تحصیلی دانش آموزان دبیرستانی و پیش دانشگاهی منطقه ۱۴ تهران

سنجری فر، علی اصغر . (۱۴۰۰) . بررسی رابطه وضعیت اقتصادی و کسب و کار والدین با ترک تحصیل فرزندان، مدیریت کسب و کارهای دانش بنیان، شماره ۱

محمودی، علی، غفاری، خلیل، موسوی، افسانه . (۱۳۹۹) . نقش وضعیت اجتماعی- اقتصادی خانواده و مهارتهای اجتماعی دبیران بر پیشرفت تحصیلی با میانجیگری درگیرهای تحصیلی، رهبری آموزشی کاربردی سال اول، شماره ۴

نقش، زهرا، قاسم زاده، سوگند، افضل، لیلا. (۱۳۹۶) . وضعیت اجتماعی- اقتصادی و عملکرد دانش آموزان دارای اختلال یادگیری: بررسی نقش واسطه ای درگیری والدین. توانمندسازی کودکان استثنایی، ۸ (۲)، ۶-۱۴